

Magyar
Természetvédők
Szövetsége
Föld Barátai Magyarország

Természet- ismereti séta a Naplás-tónál

Nádvilág és lápvilág a Fővárosban

„Ez ismét szép napja volt életemnek, nagyon szép.
A természettel mulattam, az én legkedvesebb barátommal,
kinek semmi titka nincs előttem.”

/ Petőfi Sándor /

Bevezető

A közel kétmillió városlakóból kevesen tudják, hogy a főváros 525 négyzetkilométere nem csak urbánus gondokat és értékeket, de természeti problémákat és kincseket is rejt. És itt nem csak Budapest világviszonylatban is egyedülálló hévizes barlangjaira gondolunk, hanem kies kertekre, pihentető parkokra, sziklás sasbércekre, madárdalos erdőkre, virágos lápokra, zsongó mocsarakra. Olyan helyekre, ahol a felfedezés kalandja vár, ahol rácsodálkozhatunk a természet (és néha benne az ember) mélyről fakadó harmóniájára.

A természetismereti füzet-sorozat elkészítésének egyik fő célja az volt, hogy kedvet hozzunk azoknak, akik magukban, családjukkal, vagy tanítványaikkal elindulnak a főváros természeti szépségeit felfedezni. Szeretnénk, ha ezek a tiszteletre és szeretetre méltó személyek mind többen lennének.

Mert a *természetnek*
is szüksége van *barátokra!*

A másik indok szerint úgy sejtjük, hogy sokan azért nem indulnak el, mert nem tudják, hogy van felfedezni való, hogy az „idegen” vidék szerintük nem érdekes, sőt ismeretlenül még barátságatlan is. Az elindulásban, az arra való felkészülésben segíthet e kiadvány. Természetesen nem titkolt az a célunk sem, hogy közben mozgásra, természetszeretetre, a turista értékek tiszteletére is formáljuk túránk résztvevőit.

*Jelen füzetben Budapest legnagyobb állóvizét a Naplás-tavat mutatjuk be (hivatalos nevén Szilas-pataki árvízvédelmi tározó), mely a közeli Cinkotai parkerdővel és a Merzse-mocsárral együtt számos vízimadár fontos pihenőhelye a tavaszi és őszi madárvonulási időszakban.
A tó és közvetlen környezete 1997 óta tájvédelmi körzet.*

„Beszélő nádak itt is mindenütt.
 Összesúgnak-búgnak, bólingatnak.
 Szárcsa sikkant rejtekükben, riadót fúj Nádországnak:
 Vigyázzatok, csitt-csitt!... Ember van itt!...
 Álom ez, édes álom,
 amelyből bár ne kellene felébrednem soha!”

/ Bársony István /

Terület bemutatása

Földrajzi helyzet, megközelítés

A főváros XVI. kerületében, Cinkotán található a terület a Cinkotai út és közigazgatási határ közötti részen.

Megközelítése: az Őrs vezér tér felől a 276E -os busszal a Naplás úti végállomásig, onnan 15 percet kell gyalogolni, vagy már előtte leszállni a Cinkotai garázs megállónál. Célszerű a Simongát utcától a patak mentén haladni a tó felé, így útközben láthatják az alsó-láprét növény- és állatvilágát. Másképp a 46-os busszal közelíthetjük meg.

Az Erdeőkerülő utcai buszmegállótól körülbelül öt percet kell sétálnunk. A terület a 146A jelű busz Cinkotai garázs végállomásától is megközelíthető kis sétával.

A Naplás-tó
 madártávlatból

Autóval Cinkota felől a Vidám vásár – Simongát – Nógrádverőce (más néven Naplás) utakon haladva, vagy az M0-ás rákoskeresztúri lehajtója felől az Almásháza utca – Naplás út útvonalon közelíthetjük meg. Közvetlenül a tó partján, a Naplás út szélén van lehetőségünk parkolni.

Általános leírás

A Naplás-tó (hivatalos nevén Szilas-pataki árvízvédelmi tározó) Budapest legnagyobb kiterjedésű állóvize (16 ha) Cinkota mellett. A tó és közvetlen környezete 1997 óta védett terület. Maga a tó intenzív horgászvíz.

A 16 hektáros Naplás-tó és környéke Budapest második legnagyobb, összesen 152 hektáros természetvédelmi területe. Ebbe beletartozik a Naplás-tó, a tavat tápláló Szilas-patak egy része és az azt követő láprétek, illetve a Cinkotai-kiserdő is.

Hússzínű ujjaskosbor
(*Dactylorhiza incarnata*)

A Naplás-tó egy mesterségesen, árvízvédelmi céllal létrehozott víztározó. A terület védetté nyilvánításának indoka a fővárosban egyedülálló természetes növénytársulások, védett és veszélyeztetett növényfajok, a rendkívül gazdag állatvilág védelme, valamint a jelentős tájképi és rekreációs értékének megőrzése volt. A tó melletti elegyes akácos-fenyves-tölgyes erdőt 1970 körül telepítették.

A Naplás-tó a közeli Cinkotai park-erdővel és a Merzse-mocsárral együtt számos vízimadárnak fontos pihenőhelye a tavaszi és őszi madárvonulási időszakban.

A tó népszerű szabadidős úti cél a környékbeliek számára. Nyaranta kedvelt kiránduló- és horgász hely, de fürödni tilos benne. A gyakorlat ellenére a korcsolyázás is tiltott a befagyott tavon.

A természetközeli terület megismerését jól kiépített, hasznos tanösvény segíti. A tanösvény tábláin feldolgozott témák címszavakban: helytörténet, a terület általános bemutatása; nádas, bokros-füzes és ezek élővilága; alsó-láprét, kaszálók, kemény és puhafák és a tó bemutatása;

a teknősökről általában, az árvízvédelemről, a természetvédelemről, a tóhasználatról, a mezőgazdaság és a természetvédelem kapcsolata, az állatvilág, a láperdő és a szántóföldi özönnövények bemutatása.

A túraterület részletes bemutatása

A Naplás-tó és környezete a Budai Tájvédelmi Körzet után a főváros második legnagyobb, 152 hektáros természetvédelmi területe.

Kardos madársisak
(*Cephalanthera longifolia*)

A védelem nemcsak a tóra, de annak tágabb környezetére - a Szilas-patak medrének egy szakaszára, illetve az attól délre található Cinkotai-kis-erdőre - is kiterjed. A Naplás-tó valójában mesterséges víztározó (Szilas-pataki tározó), de a főváros ökológiai szempontból egyik legértékesebb területe.

A látogatók túlnyomó többsége a tó kedvéért keresi fel a területet. A főváros és környékének legnagyobb állóvize létrejötté óta közkedvelt horgászparadicsom. (A tótól északra található fűzláp csak tudományos

célből, engedéllyel látogatható.) A tavat körbe lehet járni, közel egyórás sétával, de az északi oldalon a fűzlápot megkerülve dűlőutakon kell haladni.

Botanikai értékekben talán az alsó láprét a leggazdagabb. Megtekintését a patak gátján futó úton haladva javasoljuk. Letérni nem szabad, és nem is érdemes. A csodálatos látványt nyújtó védett növények csak itt mutatnak szépen, kiásva vagy leszakítva nem maradnak életben. Pusztításuk szigorú büntetést von maga után.

Fehér zászpa
(*Veratrum album*)

Ezen a területen eredetileg a Szilas-patak völgyében egy botanikailag igen értékes időszakosan vízzel borított láprét volt, ennek maradványai a patak mentén elhelyezkedő láprétek és a fűzláp értékes növényekkel büszkélkedhet. Ilyen például a szibériai nőszirm, amelynek az egyik legnagyobb budapesti állományát itt találjuk. Megtalálható még a strucc-haraszt, a hússzínű ujjaskosbor és a réti iszalag.

Szibériai nőszirm
(*Iris sanguinea*)

Összesen több mint négyszáz növényfajt figyeltek meg a területen. Ezek közül csak példaként néhány ritkaság: jávor-ka-fényperje, konkoly, lápi sás, egyvirágú csetkása, mocsári lednek, kispész-kú aszat, kardos madársisak, selymes boglárka, farkasalma, fehér zászpa, parti fűz.

A bogár populáció jellegzetes képviselői a nagytestű bőrfutrinka, mezei futrinka, és a kis szarvasbogár.

Érdekesebb lepkefajok is élnek itt, így a farkasalmalepke, fecskefarkú lepke és az atalanta lepke.

A vizes élőhely kételtűekben természetesen nagyon gazdag. Gyakori a pettyes götte, barna varangy, zöld varangy, barna ásóbéka, erdei béka, gyepi béka, tavi béka és a levelibéka.

Barna ásóbéka
(*Pelobates fuscus*)

A hüllők csoportját a fűrgye gyík, a zöld gyík, lábatlan gyík, a vízisikló és a mocsári teknős képviseli. Ez utóbbi számára sajnos erős, nem kívánt konkurenciát jelentenek a tóba szabadon engedett ékszerteknősök. Ezért (is) a Naplás-tó a WWF Magyarország mintaterülete, a mocsári teknős megfigyelését végzik itt.

Bíbic
(*Vanellus vanellus*)

A madarak közül több mint 200 madárfajt figyeltek meg a környéken. Jelentős részük csak átutazóban pihen meg itt ősszel és tavasszal. Ezekben az időszakokban több mint százötven különböző fajú szárnyással találkozhatunk, de a madárvilág évközben

is rendkívül gazdag. Legnagyobb számban a vizes élőhelyek (nyílt víz, nádas, láprét, patakpart) madarai vannak jelen: törpegém, szürke gém, kis vöcsök, tőkés réce, cigányréce, vízityúk, szárcsa, guvat, bíbic, nádi tücsökmadár, réti tücsökmadár, berki tücsökmadár, nádirigó, foltos nádiposzáta, cserregő nádiposzáta, énekes nádiposzáta, nádi sármány, sárga billegető és kakukk.

A területen megfigyelt kis fakopáncs, nagy fakopáncs, zöld küllő, fekete harkály, füstifecske, molnárfecske, parti fecske, rigófélék, poszátafélék, pintyfélék, széncinege, kékcinege, barátcinege, őszapó, csuszka, fakusz, sárgarigó, holló már nem kötődik a vízi élettérhez. A ragadozókat az erdei fülesbagoly, egerészölyv, héja, karvaly, barna rétihéja, vörös vércse és a ritka kabasólyom képviseli.

Tőkésréce
(*Anas platyrhynchos*)

A bozótos részeken a mogyorós pele éli éjszakai életét, míg a vizek mentén a menyét és a hermelin vadászik. Maga az erdő 80 hektáros parkerdő, jellemző fafajok: a kocsánytalan tölgy, fehér akác és az erdei fenyő. Ezekon kívül számos cserje és lágyszárú faj található a területen. Ennek köszönhetően az erdő állatvilága is gazdag. Emlősökkel is találkozhatunk, rókával gyakrabban, őzrel ritkábban.

Tizennyolc állomásból álló tanösvény készült a Naplás-tó köré. A táblákból a természetjárók ismereteket szerezhetnek a tó és környezetének, élővilágáról, a mezőgazdaságról, az árvízről, de még az erdőtüzekről is.

A tervezők a gyerekekre is gondoltak, számukra 36 db játékos feladatokat

Zöld gyík
(*Lacerta viridis*)

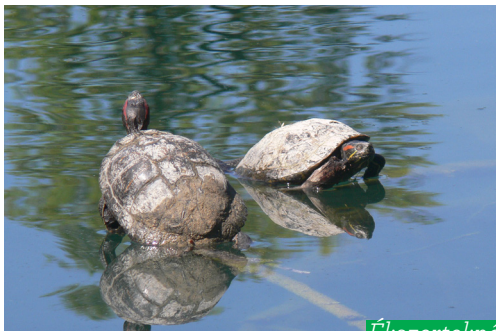
tartalmazó táblát helyeztek ki az útvonalra. Olyan túraútvonalat terveztek a tájvédelmi körzetbe, ahol a látogatók nemcsak kikapcsolódhatnak, hanem értékes ismereteket szerezhetnek a változatos élőhelyeket felvonultató terület gazdag élővilágáról.

Három körút segít a környezet és az élővilág megismerésében, ezeket tematikusan építették fel. A sárga a Szilas-patak mente, a kék a tó, míg a zöld az erdő értékeit mutatja be.

Az első hat tábla a területet, a nádasokat, az Alsó-láprétet, a kaszálókat, valamint a kemény- és puhafa ligeteket mutatja be. Ez az útvonal eltávolodik a tótól, majd ahogy sorra vesszük a táblákat, újra a tóhoz érkezünk. A hatodik táblával kezdődik a tavat körüljáró túra. Rögtön az első a tóval és a benne élő teknősökkel foglalkozik, majd jön az árvízvédelem, természetvédelem, tóhasználat, a mezőgazdaság és a természet kapcsolata, az állatvilág, a láperdő, a szántóföldi növények, vízimadarak, ártéri ligeterdő, kocsányos tölgyerdő, a terület gazdájának, a Pilsai Parkerdő Zrt. munkájának bemutatása, végül pedig az invázió, özönfajok bemutatása zárja a tó körüli sétát.

Az utolsó szakasz megint elkanyarodik a tótól, be az erdőbe.

Itt a tűzrakásról, az erdő élővilágáról, az odúkról és a madáretetőkről olvashatnak az érdeklődők. A terület szabaddan látogatható.

Ékszerteknős
(*Trachemys scripta elegans*)

Javasolt megfigyelési szempontok

- Miért lehetett szükség rá, és hogyan működik az árvízvédelmi tározó? (A csapadékosabb időkben a patak kilépett medréből, és jelentős károkat okozott épületekben, utakban stb. Most a veszélyes vízfelesleg egy természeti tájon terül szét, ott ahol engedik, ahol nem okoz emberi építményekben kárt.)
- Keressünk jelzőket a tó jellemzésére! (Mesterséges, kezelt, horgász, rekreációs, mocsarasodó...)
- Miért a láprét a védett terület együttes legértékesebb része? (Mert ez a hely még közelít a természetes állapothoz, így igen gazdag fajokban az élőhely.)
- Miért bizonyít a láprét gazdag kosbor és nőszirm állománya? (Azt, hogy a terület bolygatatlan, természetközeli.)
- Miért hasznos, és miért nem szerencsés az akác-fenyves-tölgyes erdő telepítése a tó közelében? (Hasznos: védő /puffer/ terület, új élőhelyeket teremtett, gazdagabb lett az élővilág. Nem szerencsés: a fehér akác és fekete fenyő, amelyek nem őshonosak a területen, így a természetvédelmi terület ökológiai értékét rontják.)
- Miért nem kívánatos az élőhelyen a nem honos teknősök (pl. ékszerteknősök) jelenléte? (Táplálék és élőhelykonkurrense a honos mocsári teknősnek.)

Szibériai nőszirm
(*Iris sanguinea*)

Barna varangy
(*Bufo bufo*)

- Állítsunk össze ide illő táplálékláncot, és azt rajzoljuk le táplálékpiramisként! (zöldalga, bolharák, keszeg, csuka, gém. Lerajzolva a piramisba: az alsóbb szinteken több, aprótermetű faj van, felfelé haladva az egyedszám csökken, a testtömeg nő.)

- Miért vonulnak el ősszel a költöző madarak délebbre? (Elsősorban nem a hideg, hanem a táplálékhiány miatt: a rovarok, kétélűek, hüllők, elbújnak, a víz befagyhat...)

Szárccsa
(*Fulica atra*)

- Fogalmazzuk meg a három alapvetően eltérő védett területi egység különbözőségét! (A láprét szinte eredeti állapotú, a legértékesebb élővilággal. A tó mesterséges eredetű, de fajokban gazdag élőhely. Az ültetett erdő a mozaikosságnak köszönhetően jelentős erdei élőhely.)

Ékszerteknős
(*Trachemys scripta elegans*)

- Figyeljük meg, a horgászok tevékenységét! Mennyire egyeztethető össze a természetvédelemmel? (Nehezen: a part taposása, a madárvilág zavarása, mesterséges halfauna, etetőanyaggal felesleges szerves anyag bevitel, beszakadó szerelék stb.)
- Milyen természetvédelmi beavatkozást javasolnánk a terület kezelőjének? (A védett területen elvárt viselkedést bemutató táblák kihelyezését. Látogatóközpont építését: parkoló, WC, információs anyag, padok, asztalok, esőbeálló stb.) madárlesek kiépítése, ill. részleges nádaratás és mederkotrás, a horgászás /feltételeinek/ korlátozása stb.
- Rajzoljunk térképvázlatot a bejárt útvonal mentén látott élőhely típusok bejelölésével!

Egy kis pedagógia

Ismeretfeldolgozási módszerek

A tavi élőhely, a láprét és a telepített erdő növénytakarásainak, életközösségeinek megismerése, felismerése, leírása, bemutatása. Az élővilág környezethez való alkalmazkodásának módjai, „túlélési stratégiák”.

Invazív fajok és környezetidegen állatok (ékszerteknős) környezeti hatásai. Állatfajok besorolása, élőhelyük és táplálkozási kapcsolataik sajátosságai. Vonuló és állandó madárfajok megismerése.

Nevelési módszerek

Gyakorlással jártasság szerzése a növények és állatok felismerésében, növény- és állathatározók használatában. Jártasság szerzése a vízi madarak és víz környékén élő madarak megkülönböztetésében, rendszerezésében, alkalmazkodóképességük megállapításában.

Felvilágosítás, véleménycsere, vita környezet- és természetvédelmi kérdésekben (horgászat, sok látogató, hulladék, élőhely-idegen állatok elhelyezése).

Hasznos lehet

Javasolt időszak: A vizes élőhelyek madárvilága elsősorban a tavaszi és nyári vonulások idején látványos. Ilyenkor könnyebben kerül szemünk elé ritkábban látható madárfaj egy-egy példánya. Nyáron a gyakoribb költő fajok lelhetők fel. A láprét májusban a legpompásabb.

Pozitívumok: Jól megközelíthető helyszín. A tanösvény hasznos ismerető-táblákkal jól ellátott.

Negatívumok: Hétvégeken jelentős a kirándulók sokasága, a horgászok jelenléte. Ilyenkor kevés a parkolóhely.

Tipp: 1. Közlekedjünk a tóhoz kerékpárral.

2. Kérjünk meg egy horgászt, meséljen a tóban lévő halakról, azok horgászatáról!

Tavi béka
(*Pelophylax rudibondus*)

Felhasznált szakirodalom:

Bajor Zoltán: *Budapest természeti kalauza*, Kossuth Kiadó, 2009.

Duhay Gábor (szerk.): *Ökoturizmus a védett természeti területeken*, KvVM, 2006.

http://www.youtube.com/watch?v=2GTmn4_oo1U

<http://www.karpat-medence.hu/c.php?c=budapest-naplas-to-szilas-patak>

Budapest vezetése által védetté nyilvánított természeti területek

- II. kerület** - Apáthy-szikla (20/14/TT/77) - 5,745 ha
Balogh Ádám utcai triász és eocén képződmények (20/7/TT/75) - 3,5171 ha
Fazekas-hegyi kőfejtő (20/25/TT/82) - 1,8125 ha
Ferenc-hegy (20/50/TT/99) - 6,5697 ha
Gazda utca 45. szám alatti hársfa (20/21/TT/80)
Mihályfi Ernő kertje (Bogár utca 25.) (20/4/TT/73) - 0,3627 ha
Pusztaszeri úti védett földtani alapszelvények (20/26/TT/82)
- III. kerület, Óbuda-Békásmegyér** - Róka-hegyi bánya (20/16/TT/77) - 9,0848 ha
- IV. kerület, Újpest** - Palotai-sziget (20/51/TT/99) - 31 ha
Újpesti homoktövis (20/5/TT/74) - 23,9366 ha
- XI. kerület, Újbuda** - Budai Arborétum (20/6/TT/75) - 8,9452 ha
Kőérberki szikes rét (20/23/TT/82) - 21,1345 ha
Rupp-hegy (20/10/TT/77) - 7,6585 ha
- XII. kerület, Hegyvidék** - Denevér úti védett gyepfolt (20/40/TT/94) - 0,8686 ha
Kis-Sváb-hegy (Martinovics-hegy) (20/32/TT/91) - 6,6898 ha
Ördög-orom (20/27/TT/82) - 9,4368 ha
- XIV. kerület, Zugló** - Fővárosi Állat- és Növénykert (20/30/TT/86) - 10,7625 ha
- XV. kerület, Rákospalota-Pestújhely** - Turjános (20/52/TT/99) - 18 ha
- XVI. kerület, Mátyásföld** - Naplás-tó és környéke (20/48/TT/97) - 149,7194 ha
- XVII. kerület, Rákosmente** - Merzse-mocsár (20/8/TT/77) - 39,3424 ha
Péceli úti kert (20/53/TT/99) - 0,3478 ha
- XXI. kerület, Csepel** - Kis-Duna liget (20/45/TT/96) - 11,0736 ha
Tamariska-domb (20/34/TT/94) - 5,9575 ha
- XXII. kerület, Budafok-Tétény** - Kis-Háros-sziget (20/54/TT/99) - 4,5 ha
Tétényi-fennsík (20/55/TT/99) - 111,3792 ha

Impresszum

Kiadja:

**Magyar
Természetvédők
Szövetsége**
Föld Barátai Magyarország

Felelős kiadó: dr. Farkas István
Cím: 1091 Budapest, Üllői út 91/b
Tel: +361 2167297
Fax: +361 2167295
www.mtvosz.hu

Szakmai partner:

Budapesti Természetbarát Sportszövetség

Szerző: Németh Imre

Fotók: Németh Imre, Molnár Antal, címlap fotó: Molnár Antal

Adományvonal:

Adhat vonal
13600-69

A **13600**-as szám tárcsázása után üsse be az **69**-es kódot.
Most minden hívás **250Ft**-tal támogatja a Magyar Természetvédők Szövetségét.
Az Adhat Vonal az Invitel, a T-Home és T-Mobile, valamint
a Telenor és Vodafone hálózatából hívható.
A hívásokból befolyó összeget természetvédelmi szakmai programunkra fordítjuk.

Köszönjük!

A projektet a Fővárosi Önkormányzat Környezetvédelmi Alapja támogatta.

A kiadvány újrapapírra készült.